

FORISH TUMANI TARIXINI O'RGANISHDA AUDIOVIZUAL MATERIALLARNING O'RNI

Mirkomilov Baxtiyor Mirkomilovich

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti professori, tarix fanlari nomzodi

Akbutayeva Nafisa Bozarovna

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Forish tumani tarixining tarixshunoslik masalalari, Forish tumani tarixini o'rganishda audiovizual materiallarining o'rnini, audiodarsliklar, podkast va videodarslarning Forish tarixini o'rganishdagi ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: virtual ekskursiya, arxiv, Parij, Forish, audiovisual, online platforma

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются историко-исследовательские проблемы истории района Фориш, роль аудиовизуальных материалов в изучении истории района Фориш, а также важность аудиоуроков, подкастов и видеолекций в обучении истории.

Ключевые слова: виртуальный тур, архив, Париж, Каир, Султанат, Фариш, аудиовизуальный.

ANNOTATION

This article discusses the historiographical issues of the history of Forish District, the role of audio-visual materials in studying the history of Forish District, and the importance of audio lectures, podcasts, and video lectures in learning history.

Keywords: virtual tour, archive, Paris, Cairo, Sultanate, Farish, audio-visual.

KIRISH

Forish tumani tarixini o'rganishda audiovizual materiallarning ahamiyati beqiyos. Ushbu materiallar tarixni nafaqat matnli hujjatlar, balki tasvir va ovoz orqali ham ko'rsatib, o'tmish voqealarini jonlantirishga yordam beradi. Quyida audiovizual materiallarning tarixiy tadqiqotlarda tutgan o'rnini tahlil qilamiz: Forish tumani tarixi haqida mavjud bo'lgan yozma manbalar, arxiv materiallari yoki xalq og'zaki ijodi vizual shaklda ko'rsatilganda, ularning ta'siri kuchayadi. Masalan, qadimiy obidalar,

arxeologik qazilmalar yoki eski xaritalarning fotosuratları va videolarini tahlil qilish orqali ilmiy haqiqatlar yoritilishi mumkin.

Tumanning o'ziga xos folklor namunalarini audio formatda yozib olish yoki qadimiy qo'shiqlarni videoga tushirish ularning keyingi avlodlarga yetkazilishiga xizmat qiladi. Bu materiallar milliy merosning bir qismi sifatida tarixni o'rganishda katta ahamiyatga ega. Tumanning ko'zga ko'ringan shaxslaridan olingan intervyular yoki hodisalarni tasvirlovchi hujjatli filmlar tarixni jonli ko'rinishda ko'rsatadi. Masalan, mahalliy tarixchilar, arxeologlar yoki keksa avlod vakillarining xotiralari bilan boyitilgan audiovizual materiallar Forish tarixiga yangicha yondashuvni taklif etadi. Forish tumani tarixi bo'yicha tayyorlangan videoroliklar yoki virtual ekskursiyalar maktablarda va universitetlarda ta'lim berish uchun juda foydali. Shu bilan birga, ular keng jamoatchilikni o'z o'tmishi bilan tanishtirishga xizmat qiladi. Audiovizual materiallar Forish tumani tarixini o'rganish uchun onlayn platformalarda raqamli arxivlar yaratishga asos bo'ladi. Bu materiallar tadqiqotchilar, talabalar va tarixga qiziquvchi boshqa guruhlar uchun qulay vosita hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Demak biz Forish tumani tarixini o'rganishda asosiy manba sifatida Jizzax Davlat Pedagogika Universitetida faoliyat yuritayotgan ustoz, tarix fanlari nomzodi, professor Mirkomilov Baxtiyor Mirkomilovichning "Forish tumani tarixi" asari (monografiya)ga tayanishimiz mumkin ekan.¹ Mahalliy xalqimiz orasida yurgan ma'lumotlar bo'yicha, tuman nomiga aylangan "Forish" nomining kelib chiqishiga, Amir Temur bobomizning Samarqand atroflarida qurdirmoqchi bo'lgan "Parij" qishlog'ining nomi sababchi bo'lganligi, uning nomidan olinganligi haqida gapirishadi. Keyinchalik mahalliy xalq shevasida bu atama Forij, Forish deb o'zgarib borgan degan taxmin mavjud.

Tarix fanlari doktori, professor R.Shamsutdinov, bu to'g'rida o'z fikrini shunday izohlagan: "Amir Temur Samarqandni dunyoning eng go'zal shaharlaridan biriga- yer yuzining "Sayqali" ga aylantirishni o'zining vazifasi deb biladi. ² Ko'rkam va go'zal Samarqand oldida dunyoning boshqa davlatlari poytaxtlari kichik-kichik qishloqlarga o'xshab ko'rimsiz bo'lib turishi lozim, deb hisoblardi. Sohibqiron, ulug' bobomiz ana shu mantiq asosida Samarqand atrofida bir qancha manzilgohlar (qishloqlar) paydo qilib, ularga jahondagi yirik davlatlarning poytaxtlari nomlarini beradi: Bog'dod,

¹ Mirkomilov.B/Raimov.S- Forish tumani tarixidan.J.:2021

² Masalskiy V.I – Turkistanskiy kray. M., 1913

Damashq, Qohira, Sheroz, Sultoniya, Parij va hakoza. Parij keyinchalik xalq talaffuzida Forish deb yuritiladigan bo'ldi.”³

NATIJA

Forish tarixi ham uzoq o'tmishga borib taqaladi. Bu hududda aholi poleolit davridan beri yashab kelayotganligi arxeologik tadqiqotlar asosida aniqlangan. 1981-yilda T.Sh. Shirinov boshchiligidagi Jizzax arxeologiya otryadi “O'zbekiston arxeologiya yodgorliklari majmuasini tuzish” mavzusi ostida Forish tumanida qidiruv – tadqiqot ishlarini olib bordilar. Olib borilgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra tumanda saqlanib qolgan yodgorliklar, shahar xarobalari, markazlashgan qishloq tipidagi yodgorliklar, kichik hajmdagi qurilish ishootlari qo'rg'on va mozor qo'rg'onlar tekshirilgan.⁴

Bu hududning tarixiy obidalari va ularning faoliyati bilan bog'liq sug'orish inshootlari va sug'orish tarmoqlari tarixi deyarli yoritilmaganligi sababli 1993-yilda Jizzax arxeologiya otryadi aynan Forish tumanida izlanishlarni olib borgan.⁵ Izlanishlar natijasida vohada saqlanib qolgan shahar, qishloq, qo'rg'on, qal'a tipidagi yodgorliklar bilan bir qatorda sug'orish tarmoqlarining eski o'zanlari qayd qilingan.⁶ Dastlabki tadqiqotlar vohadagi Mojurmsoy havzasida joylashgan Eski Qo'rg'on tepa yodgorligi va uning atrofida olib borilgan.⁷ Aynan ko'chmanchi turkiy qabilalar ko'chib kelib Forish tumani hududlarida ham o'troqlashib, yangi yerlarni o'zlashtirib dehqonchilik bilan shug'ullana boshlagan. Bu davrdagi dehqonchilik vohalari, Forish tumanidagi arxeologik topilmalar bilan aniqlangan. Masalan, Xonkelditepa (V-VI asrlar), Qamishtepa (IV-VI asrlar), Oqtepa I (V-VII asrlar), Oqtepa II (V-VII asrlar), Oqtepa III (V-VII asrlar), Qorovultepa (V-VIII asrlar), O'ristepa (V-VI asrlar) kabi yodgorliklar⁸ shular jumlasidandir.

ONLAYN PLATFORMA LOYIHASI

Forish tumani tarixi bo'yicha onlayn platforma yaratish katta ahamiyatga ega loyiha bo'lib, bu nafaqat tarixiy bilimlarni ommalashtirish, balki yosh avlodni o'z yurtining merosiga qiziqtirishga ham yordam beradi. Quyida bunday platformani yaratishning asosiy bosqichlari va komponentlari haqida tavsiyalar keltirilgan:

1. Platforma kontseptsiyasini ishlab chiqish

3 Azamat Ziyo - O'zbek davlatчилиги tarixi. T., “Sharq”, 2000

4 O'rinboyev B - Jizzax viloyati toponimlarining izohli lug'ati. T., 2007

5 Qorayev S - Toponimika, T., “O'zbekiston faylasuflari ilmiy jamiyati”, 2006

6 Haydarov H - Jizzax viloyati tarixi. T., “Mehnat”, 1996

7 Hakimov Q - Jizzax viloyati toponimlari. Jizzax, “Sangzor” 2014

8 Suyunov S. Shimoliy – g'arbiy Ustrushonaning sug'orish tarixi. Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasi uchun tayyorlangan dissertatsiya. Samarqand. 1999.

Maqsad: Forish tumani haqida tarixiy ma'lumotlarni to'plash, saqlash va ulashish.

Auditoriya: O'quvchilar, talabalar, tadqiqotchilar va mahalliy aholiga mo'ljallangan.

Xususiyatlar: Matnli materiallar, rasmlar, xaritalar, video va audio materiallarni taqdim etish.

2. Ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish

Manbalar: Davlat arxivlari, mahalliy tarixchilar, yozma hujjatlar va guvohlarning Forish tarixidan hikoyalari. Kitoblar, maqolalar, tarixiy tadqiqotlar.

Tashkil qilish: Ma'lumotlarni tematik bo'limlarga bo'lish, masalan:

Forishning qadimgi tarixi. Madaniyat va urf-odatlar.

Arxeologik topilmalar. Mashhur shaxslar.

3. Texnologik yechimlar

Veb-sayt platformasi tanlash:

WordPress yoki Wix: Kichik loyihalar uchun qulay.

Django yoki Laravel: Kengaytiriladigan va professional platformalar uchun.

Funksiyalar:

Interaktiv xarita: Forish tumani tarixiy joylarini ko'rsatish.

Qidiruv tizimi: Oson navigatsiya uchun.

Multimedia: Suratlar, videolar va tarixiy hujjatlar uchun maxsus bo'limlar.

Foydalanuvchilar sharhlari va hikoyalarni qo'shish imkoniyati.

4. Platforma dizayni va foydalanuvchi tajribasi

Mahalliy madaniyat va ranglar (Forishga xos elementlarni qo'shish).

Oddiy va intuitiv interfeys.

Mobil qurilmalar uchun moslashuvchan dizayn.

5. Ma'lumotlarni yuklash

Har bir ma'lumotni tasdiqlash va uni foydalanuvchilarga aniq taqdim qilish.

Mahalliy tarixiy voqealar haqida hikoyalar va mavzuli maqolalarni yuklash.

6. Targ'ibot

Ijtimoiy tarmoqlar: Facebook, Instagram va Telegram kabi platformalarda reklama qilish.

Mahalliy hamkorlik: Maktablar, mahalla qo'mitalari va tarixiy tashkilotlar bilan ishlash.

Tadbirlar: Forish tarixi bo'yicha konferensiyalar va seminarlar o'tkazish.

7. Moliyalashtirish va resurslar

Grantlar: Madaniyat va tarixni rivojlantirishga oid dasturlardan grant olish.

Homiylar: Mahalliy biznes va tadbirkorlar bilan hamkorlik qilish.

Crowdfunding: Platformani rivojlantirish uchun ommaviy mablag' yig'ish.

8. Doimiy rivojlanish

Doimiy ravishda yangi ma'lumot va kontent qo'shib borish.

Foydalanuvchilarning takliflarini inobatga olish.

Yangilanishlar va texnik xizmat ko'rsatish.⁹

Online platforma yaratish, Forish tumani tarixini tadqiq etish va unga oid ma'lumotlarni saqlashda yangi imkoniyatlarni ochadi. Bunday platforma nafaqat tarixiy materiallar va ma'lumotlarni jamlash, balki foydalanuvchilarga o'z fikrlarini, izohlarini, xotiralarini va tajribalarini baham ko'rish imkonini ham beradi.

XULOSA

“Vatan ostonadan boshlanadi” deganlaridek, mamlakatimizning boy tarixini o'rganishda, Forish tumanining tarixi ham kichik bir zarracha hisoblansada har qalay o'z o'rniga ega. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti I.A. Karimov ta'kidlaganidek, “O'zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi”.¹⁰ Isbottalab bo'lmagan ushbu haqiqat mustaqillik yillarida o'z isbotini topdi.

Forish tumani tarixini o'rganishda audiovisual materiallar– videolar, filmlar, fotosuratlar, audio yozuvlar va boshqa vizual va eshittirish vositalari – tarixiy voqealar va jarayonlarni yanada jonli, aniq va ta'sirli tarzda ifodalash imkonini beradi. Forish tumanining tarixiy rivojlanishini o'rganishda bu materiallar yordamida nafaqat matnli manbalar, balki jonli xotiralar va ko'rish tajribalari ham tadqiqotchi uchun foydali resurslarga aylanadi. Audiovizual materiallar, shuningdek, tarixiy tadqiqotlarni yangilash, tasavvur qilish va baholashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu turdagi manbalar, ayniqsa, forishliklarning kundalik hayotini, an'analari va madaniyatini tushunishda alohida ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytganda, Forish tumani tarixini o'rganishda audiovizual materiallar nafaqat tarixiy voqealarni jonlantirish, balki tuman aholisining tarixiy xotirasini saqlash va kelajak avlodlarga etkazishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu jumladan bizning ushbu mo'jaz tadqiqotimiz Vatanimiz tarixini yoritishda, uning kelajak avlodlar tomonidan keng o'rganilishida bir vosita bo'lishiga umiddamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1) Mirkomilov.B/Raimov.S- Forish tumani tarixidan.J.:2021
- 2) Masalskiy V.I – Turkistanskiy kray. M.; 1913
- 3) Azamat Ziyo - O'zbek davlatchiligi tarixi. T.; “Sharq”, 2000

⁹ Internet ma'lumotlari (wikipedia.uz)

¹⁰ Karimov I. A- Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q – T.; 1998.

- 4) O'rinboyev B - Jizzax viloyati toponimlarining izohli lug'ati. T:, 2007.
- 5) Qorayev S -Toponimika, T:, "O'zbekiston faylasuflari ilmiy jamiyati", 2006.
- 6) Haydarov H - Jizzax viloyati tarixi. T:, "Mehnat", 1996
- 7) Hakimov Q - Jizzax viloyati toponimlari. Jizzax,"Sangzor" 2014
- 8) Internet ma'lumotlari (wikipedia.uz)
- 9) Karimov I. A- Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q – T:, 1998.